

Olena Pelekhata

Vasyl Stefanyk Precarpathian National University, Iwano-Frankiwnsk (Ukraina)

olena.pelekhata@pnu.edu.ua

ORCID: 0000-0002-5142-2137

KSZTAŁCENIE KOMPETENCJI AKADEMICKICH W ZAKRESIE PROWADZENIA PROJEKTÓW BADAWCZYCH (NA PRZYKŁADZIE PROGRAMÓW PRAKTYK DLA STUDENTÓW POLONISTYKI UNIWERSYTETU PRZYKARPACIEGO)

1. WSTĘP

Iwano-Frankiwnsk – do 1962 r. Stanisławów – jest obecnie stolicą obwodu iwano-frankiwnskiego, a także najważniejszym kulturalnym i gospodarczym ośrodkiem Przykarpacia. Mimo to miasto wciąż nie jest tak znane jak położony 130 km dalej Lwów, który traktowany jest jako centrum kulturalne zachodniej części państwa ukraińskiego. Iwano-Frankiwnsk do 1939 roku znajdował się w granicach drugiej Rzeczypospolitej. Obecnie w mieście język polski jest językiem mniejszości narodowej¹.

Uznając Iwano-Frankiwnsk za miasto należące do pogranicza kultur, stosując podział na strefy oddziaływania różnych języków za Stanisławem Dubiszem.

Strefa oddziaływania języków wschodniosłowiańskich (i bałtyckich): Estonia, Łotwa, Litwa, Białoruś, Ukraina, Mołdawia, Rosja, Kazachstan – 8 państw – 1 100 000 osób zachowujących (w dużej części) poczucie odrębności etnicznej (kulturowej); decydujące znaczenie dla wyodrębnienia tej strefy miał okres II wojny światowej i zmian politycznych po jej zakończeniu, a także „wiosna ludów” w latach dziewięćdziesiątych XX wieku (Dubisz 2016: 231).

Najważniejszymi miejscami funkcjonowania języka mniejszości narodowej w mieście są: Centrum Kultury Polskiej i Dialogu Europejskiego w Iwano-Frankiwnsku²,

¹ Zgodnie z obowiązującym prawem (por. *Ustawa Ukrainy o ratyfikacji Europejskiej karty języków regionalnych lub mniejszościowych [Zakon Ukraini Pro ratyfikaciû Ëvropejs'koi hartii regional'nih mov abo mov menšin]* z 2003 roku).

² Por. oficjalna strona Centrum: <https://www.ckpide.eu/pl/> [dostęp: 04.05.2024].

placówki oświatowe (licea, uczelnie wyższe, ośrodki oferujące kursy językowe), polskie towarzystwa kulturalne³, Kościół rzymskokatolicki pw. Chrystusa Króla Wszechświata (odprawiane są tam msze w języku polskim)⁴ oraz domy miejscowych Polaków (język polski jako język komunikacji wśród członków rodziny).

„Biorąc pod uwagę program rządu Rzeczypospolitej Polskiej dotyczący Karty Polaka, można stwierdzić, że w Iwano-Frankiwsku mieszka obecnie około 2500 Polaków” (Pelekhata 2022: 92). Należy jednak zaznaczyć, iż wraz z rozpoczęciem wojny rosyjsko-ukraińskiej w 2022 roku liczba miejscowych Polaków się zmniejszyła.

W tym miejscu warto potwierdzić niezwykłą tolerancyjność mieszkańców miasta wobec polskiej mniejszości narodowej. To zjawisko opisywał jeszcze Tadeusz Olszański, polski pisarz i dziennikarz urodzony w Stanisławowie w 1929 roku. Podczas rozmowy o przekładzie na język ukraiński swojej powieści wspomnieniowej *Kiedyś w Stanisławowie...* (wydanej w 2008 roku) z redaktorem polskojęzycznej gazety „Kurier Galicyjski” pisarz opowiadał o pokojowym i pięknym życiu mieszkańców miasta przed II wojną światową i w czasach suwerennej Ukrainy (Olszański 2016):

Ten Stanisławów był czymś wyjątkowym, wielonarodowościowym. W herbie miał trzy wieże – dla Polaków, dla Rusinów i dla Żydów, i oprócz tego wiele innych narodowości było reprezentowanych. Może właśnie fakt, iż w Stanisławowie zbiegają się dwie rzeki, jedna Bystrzyca i druga Bystrzyca, i łączą się w jedno, spowodował, że panował tu niezwykły klimat współpracy, życzliwości, tolerancji, który był rzadko burzony. Dopiero II wojna światowa, która wyrzuciła świat do góry nogami, spowodowała skutki, z którymi nie potrafimy się rozliczyć... Właśnie w Stanisławowie, czyli na ziemi, która kiedyś należała do Polski, a teraz jest częścią Ukrainy, zaczęła się naprawdę inna era stosunków wzajemnych. Jest to obecnie miasto uniwersyteckie, co jest zasługą niewątpliwie Ukrainy. Powstały różnego rodzaju polskie towarzystwa. Władze miasta wykazują zrozumienie dla pamięci historycznej. Po upadku władzy radzieckiej Iwano-Frankiwsk nie wypiera się swojej przeszłości. Pamięć wraca i służy jako fundament kulturowy.

Dlatego studenci będący na drugim roku studiów polonistycznych, w ramach realizacji wszystkich celów programowych praktyki etnograficzno-dialektologiczno-socjolingwistycznej na Uniwersytecie Przykarpackim, mogą nie tylko maksymalnie rozwinąć swoje kompetencje socjokulturowe (poprzez zapoznawanie się z historią miasta i jego mieszkańcami polskiego pochodzenia), ale również spróbować swoich sił w roli badacza dzięki możliwości uczestnictwa w nowoczesnych badaniach z dziedziny etnologii, dialektologii i socjolingwistyki. Podobne próby wzbogacają i wzmacniają kompetencje socjokulturowe, które z kolei wpływają nie tylko na rozwój kompetencji językowych, ale także ogólnych.

³ Por. spis organizacji dostępny na stronie Centrum Kultury Polskiej: <https://www.ckpide.eu/pl/grupy-spoeczne/organizacje> [dostęp: 04.05.2024].

⁴ Por. oficjalna strona parafii: <https://rkc.if.ua/pl/> [dostęp: 04.05.2024].

Kompetencja socjokulturowa jest więc silnie powiązana z kompetencją komunikacyjną i kulturową, w tym lingwakulturową, gdyż sieć wzajemnych powiązań między jednostkami danej socjokultury ma swoje odzwierciedlenie w języku (Zarzycka 2017: 138).

2. CEL ARTYKUŁU I MATERIAŁ BADAWCZY

Celem artykułu jest analiza kształcenia kompetencji akademickich w zakresie prowadzenia projektów badawczych na przykładzie programów praktyk dla studentów polonistyki Przykarpackiego Uniwersytetu Narodowego imienia Wasyla Stefanyka.

Materiał badawczy stanowią programy praktyk etnograficzno-dialektologiczno-socjolingwistycznych dla studentów polonistyki. Należy zaznaczyć, iż studenci odbywają opisywane praktyki na drugim roku studiów pod koniec semestru letniego, kiedy ich znajomość języka polskiego jako obcego oscyluje w granicach poziomów A2–B1. Praktyki trwają 2 tygodnie i przypisane są im 3 punkty ECTS. Celem praktyk jest zapoznanie się z historią i tradycjami miasta, a także pogłębienie wiedzy na temat funkcjonowania języka polskiej mniejszości narodowej – w szczególności w samym Iwano-Frankiwsku, ale także w całym obwodzie iwanofrankiwskim.

Praktyki etnograficzno-dialektologiczno-socjolingwistyczne umożliwiają studentom polonistyki rozwój kompetencji językowych i ogólnych dzięki zastosowaniu najlepiej dobranych jakościowych strategii uczenia się języka. Działania te pozwalają na używanie języka w nowych sytuacjach, innych niż podczas codziennych zajęć na uczelni, kiedy to aktywność językowa staje się często czynnością rutynową.

Głównym celem edukacyjnym praktyk jest podsumowanie i pogłębienie wiedzy z zakresu socjolingwistyki i dialektologii polskiej, a także poznanie autentycznego języka polskiego funkcjonującego na Kresach. W trakcie tych 2 tygodni praktykantki mają też okazję zapoznania się z kulturą i tradycjami miejscowej ludności oraz utrwalenia wiedzy ogólnej o regionie, w którym obecnie studiuje polonistykę. Należy w tym miejscu zaznaczyć, iż organizatorzy praktyk w trakcie układania programów korzystają z odpowiednich materiałów pomocniczych, dotyczących opisu kształcenia i nauczania języka polskiego do celów akademickich (*Europejski system kształcenia językowego: uczenie się, nauczanie, ocenianie* 2001, Jasińska 2019).

Iwano-Frankiwsk leży na pograniczu różnych kultur, dlatego wnikliwe poznanie polskiej kultury, tradycji oraz języka obecnych na tych terenach jest ważne dla ukazania istoty pogranicza – przestrzeni, na której rozwinęła się kultura obdarzona bogatą historią i ukazująca autentyczne użycie języka przez lokalną społeczność. W tym miejscu warto podkreślić, że pogranicze to zawsze znacznie więcej informacji kulturowych i historycznych niż centrum. Dlatego też przy zdobywaniu wiedzy na temat polskiej kultury, historii i etnografii, a także samego języka polskiego, należy zwrócić szczególną uwagę nie tylko na specyfikę pogranicza jako przestrzeni

stykania się narodów i ich kultur, ale również jako miejsca zachodzenia interferencji językowych. Organizowanie i prowadzenie praktyk terenowych tam, gdzie lokalnie mieszkają Polacy, jest bardzo ważne zarówno dla studiów polonistycznych, jak i ukrainistycznych. Studenci studiów ukrainistycznych również korzystają z wiedzy o interferencji języka ukraińskiego, kulturze na pograniczu, uczą się tolerancji dla przedstawicieli mniejszości narodowej mieszkających obok.

3. MIEJSCA I ETAPY PRZEPROWADZENIA PRAKTYK ORAZ ICH ROLA W KSZTAŁTOWANIU KOMPETENCJI JĘZYKOWYCH STUDENTÓW POLONISTYKI

Praktyki umożliwiają wzbogacenie i rozwinięcie indywidualnych kompetencji językowych studentów w warunkach jak najbardziej naturalnego posługiwania się językiem. Cel ten osiąga się dzięki zastosowaniu różnorodnych działań wykorzystujących unikatowe warunki, jakie stwarza region: kontakt z dwujęzycznymi przedstawicielami polskiej mniejszości narodowej; zapoznavanie się z różnego rodzaju dokumentami sporządzonymi w języku polskim znajdującymi się w archiwum obwodowym; poznawanie wyjątkowo bogatej działalności Centrum Kultury Polskiej i Dialogu Europejskiego w Iwano-Frankiwsku; uczestniczenie w wycieczkach, które umożliwiają studentom niemalże namacalne doświadczenie historii miasta. Wszystkie te aktywności dowodzą, że organizatorzy praktyk działają w sposób systemowy i ukierunkowany na realizację założonych celów kształcenia w możliwie wielu sferach życia.

Obserwacja oraz analiza procesu dydaktycznego sprawia, że osoby prowadzące praktyki mogą wypełniać rekomendacje dotyczące nauczania języka polskiego. Czynią to poprzez stosowanie jakościowych metod kształtujących kompetencje językowe w zakresie stosowania strategii tłumaczeniowych (tłumaczenie tekstów autentycznych znajdujących się w archiwum obwodowym oraz badanie biografii językowych), a także rozwijających kompetencje kulturowe (kompetencja badania źródeł wzmocniana przy okazji prac wykonywanych w archiwum obwodowym).

Posługiwanie się językiem, w tym także uczenie się języka, obejmuje działania nastawione na uczestniczenie w życiu społecznym grupy mieszkańców należących do polskiej mniejszości narodowej posługującej się językiem polskim. Uczący się rozwijają swoje kompetencje komunikacyjne, zarówno te ogólne, jak i językowe, a przy ich użyciu podejmują określone działania językowe. Po uwzględnieniu warunków i ograniczeń wynikających z danego kontekstu komunikacyjnego uruchamiają się pewne procesy językowe, które pozwalają rozumieć lub tworzyć teksty dotyczące tematów z określonych sfer życia. Stosowane są przy tym strategie najbardziej odpowiednie do wykonania danego zadania.

Kontekst, w którym dochodzi do działań językowych podczas komunikacji z wielojęzycznymi przedstawicielami polskiej mniejszości narodowej ma na celu wzbogacenie kompetencji językowych studentów i jest szczególnie ważny. Należy zaznaczyć, że studenci zapoznają się również z problemem przyczyn utraty lub zachowania języka polskiego wśród osób polskiego pochodzenia w obwodzie iwanofrankiowskim. Praktykanci obserwują różne poziomy znajomości języka polskiego w grupach miejscowych Polaków, potwierdzając podczas praktyki ważność poznanych teorii socjolingwistycznych.

Na wielojęzyczność jednostki oraz zachowanie języka polskiego lub jego utratę miały wpływ – w kręgu rodziny: a) miejsce urodzenia (rodzina, najbliższe sąsiedztwo, liczebność grupy polskiej mówiącej odmianą języka polskiego); b) partner życiowy (w tym miejsce zamieszkania, język nauczania w szkołach ich dzieci); c) praktykowanie lub brak możliwości praktykowania religii w poszczególnych okresach; d) życie na emeryturze (język rozmów z dziećmi, wnukami), w kręgu sytuacji społecznej zaś: a) zmiana miejsca zamieszkania; b) zmiana polityczno-administracyjna; c) język lub języki administracji państwowej; d) język szkolnictwa; e) język religii (sfera pozadomowa); f) język pracy / wojska / dalszej nauki (Krawowska 2022: 5).

W programie praktyk uwzględnia się działania dostarczające studentom możliwie różnorodnych okazji do posługiwania się językiem polskim: spotkania z przedstawicielami polskiej mniejszości narodowej, wizyty w Centrum Kultury Polskiej i Dialogu Europejskiego, pracę w archiwum, zwiedzanie miasta, a także branie udziału we mszy świętej w Kościele pw. Chrystusa Króla Wszechświata. Te konteksty komunikatywne zależą od materialnych i niematerialnych czynników sytuacyjnych towarzyszących aktowi komunikacji w każdym momencie. Inaczej wygląda rozmowa studentów z respondentami w Centrum Kultury Polskiej i Dialogu Europejskiego oraz przy zwiedzaniu kościoła czy luźniej rozmowie przy kawie w kawiarniach, a nawet u respondentów w ich domach.

Oczywiście obecność na rzymskokatolickiej mszy odprawianej w języku polskim nie jest obowiązkowa, jednak zawsze zgłaszają się osoby, które chcą wzbogacić swoje kompetencje komunikacyjne w zakresie życia religijnego. Na podstawie doświadczenia wynikającego z wielu lat prowadzenia praktyk można oszacować, że tacy studenci stanowią około 20 procent.

Ciekawym przypadkiem są praktyki prowadzone w 2019 roku w Kałuszu (rejonowym centrum obwodu iwanofrankiowskiego). Wtedy to wszyscy studenci z grupy wyrazili chęć uczestniczenia we mszy świętej odprawianej w Kościele pw. św. Antoniego. W sprawozdaniach z praktyk uczestnicy w poruszający sposób opisali swoje doświadczenia związane z wizytą w tym kościele. W tej sytuacji można mówić o rozwijaniu kompetencji ogólnych studentów polonistyki, czyli o poszerzaniu ich wiedzy na temat tradycji rozpowszechnionej nawet wśród niewierzących: zwracania się z prośbą o pomoc do św. Antoniego w wypadku konieczności szybkiego znalezienia

zgubionej rzeczy. W opisywanej sytuacji kompetencje ogólne studentów znalazły wyraz w działaniach językowych w konkretnej sferze życia, w zrozumieniu i nauczaniu się przynajmniej jednego tekstu modlitwy.

Na późniejszych kursach niektóre studentki w rozmowach prywatnych żartobliwie opowiadały o tym, że nigdy nie zapomniały tekstu tamtej modlitwy i bardzo cieszyły się z powodu możliwości zwiedzania kościoła. Warto też dodać, że podczas przeprowadzanej w 2020 roku akredytacji kierunku *Język polski i literatura* przez Agencję Państwową ds. Zapewniania Jakości w Szkolnictwie Wyższym Ukrainy na Uniwersytecie Przykarpacim na pytanie członka komisji o korzyści płynące z takich praktyk ze strony studentki padła następująca odpowiedź: „Nigdy nie zapomnę modlitwy do św. Antoniego, jaką wyuczyłam w czasie praktyki i zawsze zwracam się do niej, jak coś mi się zgubiło”. Mówiąc o swoim doświadczeniu życiowym, studentka zademonstrowała swoją kompetencję językową w zakresie życia religijnego. Członkowie komisji byli pod wrażeniem nie tylko kompetencji ogólnej wielu studentów, ale i ich sprawności komunikacyjnej nawet w sferze religijnej, z którą mieli okazję się zapoznać podczas swoich praktyk etnograficzno-dialektologiczno-socjolingwistycznych.

W kontekście wielokulturowej komunikacji w regionach przygranicznych ważne jest, aby szkolić przyszłych specjalistów w zakresie zdobywania praktycznych umiejętności komunikacji ustnej. Kształtowanie niezbędnych zdolności komunikacyjnych w obszarach nie tylko komunikacji zawodowej, ale także w obrębie sytuacji z życia codziennego, umożliwia studentom lepsze opanowanie języka obcego, jak również poprawia ich kulturę ogólną oraz kształtuje tolerancyjne podejście do postrzegania obcej kultury. Studentom pomagają w tym szczególnie wizyty w Centrum Kultury Polskiej i Dialogu Europejskiego w Iwano-Frankiwsku, gdzie mają możliwość spotkania się z prezesami oraz aktywnymi członkami polskich stowarzyszeń kulturalnych.

Podczas praktyki dialektologiczno-etnograficzno-socjolingwistycznej ważne jest rozwijanie umiejętności badawczych przyszłych filologów, a w szczególności: nabywanie zdolności obserwacji, analizy i naukowego opisu materiału językowego; poszerzanie wiedzy kulturowej i językowej studentów; zdobywanie umiejętności prowadzenia badań socjolingwistycznych; tworzenie baz tekstów dialektologicznych jako materiału do dalszych badań realizowanych na potrzeby prac semestralnych, licencjackich i magisterskich.

Organizatorzy za główny cel praktyk uważają zaangażowanie studentów w prowadzenie badań naukowych. Jest on realizowany poprzez włączanie studentów w różnorodne działania: zbieranie i przetwarzanie materiałów dialektologicznych; badanie tradycji, zwyczajów i kultury mniejszości narodowych na terytorium Ukrainy w kontekście współczesnej globalizacji; zapoznanie studentów z żywymi dialektami regionu lub danej miejscowości. Studenci zbierają odpowiednie materiały dialektologiczne, etnograficzne i socjolingwistyczne, a następnie przystępują do ich

systematyzacji, analizy, klasyfikacji i interpretacji językowej. Identyfikują wspólne oraz charakterystyczne dla regionu cechy fonetyki, słownictwa i gramatyki języka literackiego, badają też specyficzne słownictwo dialektalne w kontekście dwujęzyczności i wielokulturowości. W celu badania ludności polskojęzycznej na terytorium niektórych regionów studenci także wykorzystują metodę biografii językowej. Korzystanie z metody biografii językowej, wywodzącej się z badań nad wielojęzycznością, pokazuje studentom ważne kierunki badań naukowych, które mogą wykorzystać przy prowadzeniu własnych projektów badawczych.

Biografia językowa to historia przyswajania i używania języków w ciągu całego życia człowieka, uwzględniająca po kolei fazy jego życia (dzieciństwo, młodość, wiek dojrzały, starość) oraz wydarzenia, które wpłynęły na zmianę języka w rodzinie. Biografia językowa pokazuje wartość komunikatywną języka w ciągu całego życia mówiących (Zielińska 2013: 68).

Szczególnie ważna dla studentów podczas praktyki jest znajomość podstaw teoretycznych z zakresu ważnych teorii socjolingwistycznych i dialektologicznych. O biografii językowej jako o jednej z metod badań nad dwujęzycznością w 2016 roku pisał Władysław Miodunka. Należy tu również wspomnieć o jego pracy, która ukazała się w 2003 roku, a dotyczyła bilingwizmu polsko-portugalskiego w Brazylii (Miodunka 2003, 2016). Biografie językowe przeanalizowała także Helena Krasowska w książce o *Polakach między Donem, Dniestrem a Prutem* (Krasowska 2022). O nauce i uczeniu się języka odziedziczonego na przykładzie szkolnictwa polonijnego pisały Ewa Lipińska i Anna Seretny (Lipińska, Seretny 2012). Odmiany terytorialne i społeczne współczesnego języka polskiego na Ukrainie przeanalizowała Ewa Dzięgiel (Dzięgiel 2017).

Organizacja praktyk obejmuje następujące etapy: przygotowanie, bezpośrednie przeprowadzenie i podsumowanie praktyk. Przygotowanie do praktyk rozpoczyna się w trakcie studiowania dialektologii oraz socjolingwistyki, podczas wykładów i zajęć praktycznych przeprowadzanych w sali wykładowej. Wtedy to studenci zapoznają się z fonetyką, gramatyką i słownictwem polskiej gwary, poznają metody zbierania i badania materiałów gwarowych oraz uczą się budować tabele biografii językowej respondentów polskiego pochodzenia. W ramach zajęć praktycznych studenci przyswajają zasady transkrypcji półfonetycznej, analizują różnice fonetyczne, gramatyczne i leksykalne, a także zapoznają się z materiałami z poprzednich wypraw. Bezpośrednio przed wyjazdem na praktyki odbywa się spotkanie informacyjne, na którym studenci zapoznają się ze szczegółowymi zadaniami, programem oraz treścią i formą sprawozdania z praktyk.

Istotna jest także praca studentów w archiwum obwodowym Iwano-Frankiw-ska, gdzie mogą zapoznać się z historią miejscowości, zdobyć informacje o mieszkańcach, a nawet porównać przeszłość i teraźniejszość badanego obszaru, co jest

szczególnie ważne, ponieważ wiele spośród zwyczajów, tradycji, obrzędów i nazw ma dziś mniejsze znaczenie lub zostało zapomnianych. Należy zaznaczyć, iż praktyki rozpoczynają się wyłącznie w archiwum. Wtedy u studentów kształci się kompetencję tłumaczeniową w zakresie przekładu dokumentów autentycznych.

Po zakończeniu praktyk studenci składają sprawozdanie z realizacji programu i przekazują dokumentację sprawozdawczą w postaci pisemnego raportu podpisanego przez praktykanta. Raport powinien zawierać krótki i szczegółowy opis pracy wykonanej osobiście przez studenta oraz nagranie dźwiękowe dwóch tekstów (30 minut każdy). Teksty powinny zostać zapisane w transkrypcji półfonetycznej. Studenci dołączają do raportu również fotografie i materiały ilustracyjne potwierdzające pracę w terenie, a także paszport miejscowości, opis kultury materialnej i duchowej społeczności polskojęzycznej. Raport studenta zawiera zatem prezentację wywiadu z osobą polskiego pochodzenia, zapisanego półortograficznie z wyszczególnionymi cechami dialektalnymi. Ankieta wydrukowana przez studenta ma być wypełniona przez respondenta i dostarczona wraz z wywiadem.

W razie potrzeby studenci mogą skorzystać ze strony internetowej multimedialnego przewodnika po dialektologii polskiej (Karaś red. 2010), gdzie mogą posłuchać żywej mowy z różnych regionów Polski, porównać ją z mową z badanego obszaru i dokonać odpowiedniej analizy.

Warto przy tym wspomnieć, że rozmowy przeprowadzane w miejscu zamieszkania respondentów mogą trwać długo (do 3–4 godzin). Atmosfera prywatności panująca w domu osoby starszej kształtuje u studentów nie tylko kompetencję komunikacyjną, ale także wzbogaca i wzmacnia kompetencję badania źródeł, ponieważ respondenci pokazują praktykantom swoje dawne zdjęcia, różnego rodzaju świadectwa, a nawet akty sporządzone w języku polskim w czasach II wojny światowej czy jeszcze przed jej wybuchem.

Dwujęzyczni respondenci starszego pokolenia, którzy są absolwentami szkół polskich (w 1957 roku szkoły te zostały zamknięte), chętnie opowiadają o swoim życiu, a te opowieści są przez studentów nagrywane na dyktafon. Umożliwia to późniejsze przepisanie wypowiedzi przy użyciu transkrypcji półfonetycznej, przeanalizowanie cech dialektu kresowego, a także uzupełnienie tabeli dotyczącej najważniejszych zmian w biografii językowej respondentów.

4. PODSUMOWANIE

Rozważając wyzwania związane z kształceniem kompetencji akademickich w zakresie prowadzenia projektów badawczych (na przykładzie programów praktyk dla studentów polonistyki Uniwersytetu Przykarpackiego), nie można zapominać o tym, aby wcześniej zapoznać się ze specyfiką miejsca, w którym będą prowadzone dwu-

tygodniowe praktyki. Ważne jest, aby był to rejon, w którym mieszka duża liczba osób polskiego pochodzenia – w przeciwnym razie znalezienie chętnych do rozmowy ze studentami może okazać się niemożliwe. Należy również zadbać o to, by jeden respondent mógł opowiadać o swoim życiu nie więcej niż 3 lub 4 osobom: mniejsza liczba słuchaczy sprawia, że respondenci chętniej i z większą łatwością opowiadają więcej ciekawych historii ze swojego życia.

Jednym z problemów pojawiających się podczas praktyk jest to, że niektórzy studenci nie chcą chodzić do mieszkań starszych respondentów. Dlatego też w takich sytuacjach prowadzący praktyki starają się zorganizować rozmowę z respondentem w innej, neutralnej przestrzeni: w Centrum Kultury Polskiej i Dialogu Europejskiego, w kawiarni, a nawet w pobliskim parku.

Studenci podczas praktyk rozwijają swoje kompetencje socjokulturowe, ściśle powiązane z kompetencjami komunikacyjnymi, w zakresie różnych sfer i etapów życia miejscowych Polaków w regionie iwanofrankiowskim: dzieciństwa, życia rodzinnego, szkoły, studiowania na uczelniach wyższych w Związku Radzieckim, służby w armii, pracy, zakładania własnej rodziny, emerytury. Od starszych osób polskiego pochodzenia praktykanci uczą się również nowych słów, kształcąc tym samym swoją kompetencję tłumaczeniową w zakresie przekładu z języka polskiego na ukraiński i odwrotnie. Respondenci z wielkim zaangażowaniem nie tylko odpowiadają na zadawane pytania, ale także ciągle dopytują studentów, czy wszystko jest dla nich zrozumiałe, a w razie wątpliwości tłumaczą, używając synonimów, antonimów i frazeologizmów. Podobne rozmowy mogą trwać nawet ponad godzinę. W takich wypadkach poruszany jest także temat życia religijnego (Kościoł rzymskokatolicki) oraz komunikacji respondentów w najbliższym otoczeniu. Rozwijanie kompetencji tłumaczeniowej w zakresie przekładu autentycznych wypowiedzi wygłaszanych w dialekcie kresowym wskazuje na praktyczne zastosowanie metod jakościowych w kształceniu studentów podczas praktyk. Słuchanie i zapisywanie tekstów autentycznych byłoby zbyt trudne, gdyby nie rozmowy przeprowadzane z osobami dwujęzycznymi.

Sądzę, że właściwym krokiem prowadzącym do ulepszenia kształcenia kompetencji akademickich podczas opisywanych praktyk jest przeprowadzenie ankiet (w formie pytań zamkniętych i półotwartych) wśród studentów po zakończeniu praktyk. Choć wszyscy praktykanci piszą sprawozdania, w których dzielą się swoimi wrażeniami, uważam, że ankiety stanowiłyby cenne uzupełnienie i dodatkowe źródło informacji. Jestem też zdania, że należy wziąć pod uwagę inny termin praktyk, bo obecnie studenci nie mogą podczas nich zapoznać się z tradycjami bożonarodzeniowymi i wielkanocnymi. Sądzę również, że warto byłoby przeznaczyć więcej czasu na uczestniczenie w różnych przedsięwzięciach kulturalnych w Centrum Kultury Polskiej i Dialogu Europejskiego.

Bibliografia

- Dubisz, S. 2016. *Języki zbiorowości polonocentrycznych w świecie a kontakty międzyjęzykowe*. W: *Język, literatura i kultura polska w świecie*, red. W. Miodunka, A. Seretny, s. 229–239. Kraków: „Księgarnia Akademicka”.
- Dzięgiel, E. 2017. Odmiany terytorialne i społeczne współczesnego języka polskiego na Ukrainie. *LingVaria* 2(24).
- Europejski system kształcenia językowego: uczenie się, nauczanie, ocenianie*. 2001. Warszawa: Wydawnictwa Centralnego Ośrodka Rozwoju Nauczycieli.
- Jasińska, A. 2019. B1 i co dalej? O konieczności przygotowania programu nauczania języka polskiego jako obcego dla celów akademickich. *Neofilolog* 53/1, s. 129–142. Online: <https://doi.org/10.14746/n.2019.53.1.9> [dostęp: 29.04.2024].
- Karaś, H. red. 2010. *Gwary polskie. Przewodnik multimedialny*. Online: <http://www.dialektologia.uw.edu.pl/index.php> [dostęp: 04.05.2024].
- Krasowska, H. 2020. *Języki mniejszości. Status, prestiż, dwujęzyczność, wielojęzyczność*. Warszawa: Studium Europy Wschodniej UW.
- Krasowska, H. 2022. *Polacy między Donem, Dniestrem a Prutem. Biografie językowe*. Warszawa: Instytut Sławistyki PAN.
- Lipińska, E., Seretny, A. 2012. *Między językiem ojczystym a obcym. Nauczanie i uczenie się języka odziedziczonego na przykładzie szkolnictwa polonijnego w Chicago*. Kraków: „Księgarnia Akademicka”.
- Miodunka, W. 2016. *Biografia językowa jako jedna z metod badania dwujęzyczności*. W: *Bilingwizm polsko-obcy dziś. Od teorii i metodologii badań do studiów przypadków*, red. R. Dębski, W. Miodunka, s. 49–88. Kraków: „Księgarnia Akademicka”.
- Miodunka, W. i in. 2018. *Nauczanie i promocja języka polskiego w świecie. Diagnoza – stan – perspektywy*. Katowice: Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego. Online: https://wydawnictwo.us.edu.pl/sites/wydawnictwo.us.edu.pl/files/nauczanie_i_promocja_jezyka_polskiego_w_swiecie_interaktywny_pdf.pdf [dostęp: 04.05.2024].
- Olszański, T. 2016. *Tadeusz Olszański. We mnie wciąż najważniejszy jest Stanisławów*, rozmowę przeprowadził W. Jankowski. *Kurier Galicyjski*. Online: <https://kuriergalicyjski.com/tadeusz-olszanski-we-mnie-wciaz-najwazniejszy-jest-stanislawow/> [dostęp: 04.05.2024].
- Pelekhata, O. 2022. Elementy biografii językowych przedstawicieli polskiej mniejszości narodowej na pograniczu: Iwano-Frankiwsk (dawny Stanisławów). *Poradnik Językowy* 1, s. 89–108.
- Zarzycka, G. 2017. Język polski w odmianie akademickiej. Propozycja programu kursu adresowanego do studentów zagranicznych przygotowujących się do studiów wyższych w Polsce. *Acta Universitatis Lodzianensis. Kształcenie Polonistyczne Cudzoziemców* 24, s. 135–148. Online: <http://dx.doi.org/10.18778/0860-6587.24.10> [dostęp: 04.05.2024].
- Zielińska, A. 2013. *Mowa pogranicza. Studium o językach i tożsamościach w regionie lubuskim*. Warszawa: Instytut Sławistyki PAN.
- Zakon Ukraini Pro ratyfikaciu Êvropskoï hartii regional'nih mov abo mov menšin*. 2003. Online: <https://ips.ligazakon.net/document/T030802> [dostęp: 04.05.2024].

***Kształcenie kompetencji akademickich w zakresie prowadzenia projektów badawczych
(na przykładzie programów praktyk dla studentów polonistyki
Uniwersytetu Przykarpackiego)***

Streszczenie

W artykule poddano analizie kształcenie kompetencji akademickich w zakresie prowadzenia projektów badawczych (na przykładzie programów praktyk dla studentów polonistyki Uniwersytetu Przykarpackiego). Studenci podczas praktyk rozwijają swoje kompetencje socjokulturowe, ściśle powiązane z kompetencjami komunikacyjnymi, w zakresie różnych sfer i etapów życia miejscowych Polaków, którzy są dwujęzyczni. Rozwijanie kompetencji tłumaczeniowej w zakresie przekładu autentycznych wypowiedzi wygłaszanych w dialekcie kresowym wskazuje na praktyczne zastosowanie metod jakościowych w kształceniu studentów podczas praktyk. Słuchaniu i zapisywaniu tekstów autentycznych sprzyjają rozmowy przeprowadzane z osobami dwujęzycznymi. Praktykanci próbują swoich sił w roli badacza dzięki możliwości uczestnictwa w nowoczesnych badaniach z dziedziny dialektologii i socjolingwistyki. Podobne próby wpływają nie tylko na rozwój kompetencji językowych, ale także ogólnych.

Słowa kluczowe: kompetencja akademicka – język mniejszości narodowej – język polski – język ukraiński – pogranicze kultur.

***Developing academic competences in conducting research projects
(on the example of internship programmes for students of Polish Studies
at the The Precarpathian National University)***

Summary

The article analyses the development of academic competence in conducting research projects (on the example of internship programmes for students of Polish Studies at the The Precarpathian National University). During the internship, students improve their socio-cultural skills, closely intertwined with communicative competences, with respect to various spheres and stages of life of local Poles who are bilingual. Fostering translation competence while working on authentic utterances delivered in the Borderland dialect is an example of the practical application of qualitative methods in the students' training during the internship. Listening to and transcribing authentic texts is facilitated by conversations held with bilinguals. The trainees try their hand as researchers through the possibility of participating in modern research in dialectology and sociolinguistics. Such attempts not only enhance the development of linguistic competence, but also general competence of the students.

Keywords: academic competence – national minority language – Polish language – Ukrainian language – cultural borderland.

Trans. Marta Falkowska